

“JAMIYATDA ILMLI YOSHLAR MUHITINI SHAKLLANTIRILISHINING IJTIMOIY JIHATLARI”

Qodirov Abubakr Nodirxon o‘g‘li

Alfraganus University Iqtisodiyot (tarmoqlar va sohalar)

yo‘nalishi I - bosqich talabasi

Ilmiy rahbar: Egamberdiyev Muzaffar

Alfraganus University Iqtisodiyot fakulteti Dotsent v.b. (PhD)

20muzaffar@mail.ru

Annotatsiya: Ushbu maqolada ilmiy yoshlar muhitini shakllantirishning ijtimoiy jihatlari tahlil qilinadi. Yoshlarning ilmga bo‘lgan qiziqishini kuchaytirish, innovatsion fikrlashni rag‘batlantirish va ijtimoiy faollikni oshirish yo‘llari yoritiladi. Shuningdek, davlat siyosati, ta’lim muassasalari, OAV va oilaning roli ijtimoiy nuqtai nazardan tahlil qilinadi.

Kalit so‘zlar: Ilmiy yoshlar, ijtimoiy muhit, innovatsiya, ta’lim, yoshlar siyosati, ijtimoiy faollik.

Аннотация: В статье анализируются социальные аспекты формирования среды для образованной молодежи. Рассматриваются пути повышения интереса молодежи к науке, поощрения инновационного мышления и повышения социальной активности. Также анализируется роль государственной политики, образовательных учреждений, СМИ и семьи с социальной точки зрения.

Ключевые слова: Образованная молодежь, социальная среда, инновации, образование, молодежная политика, социальная активность.

Abstract: This article analyzes the social aspects of the formation of an environment for educated youth. It discusses ways to increase young people's interest in science, encourage innovative thinking, and increase social activity. It also analyzes the role of state policy, educational institutions, the media, and the family from a social perspective.

Keywords: Educated youth, social environment, innovation, education, youth policy, social activity.

KIRISH

Bugungi zamonaviy jamiyatda yoshlarning ilm-fan sohasidagi o‘rni tobora ortib bormoqda. Ilmiy, tashabbuskor va zamonaviy texnologiyalarni egallagan yoshlar har qanday davlatning taraqqiyotida asosiy omil hisoblanadi. Shu boisdan ham, O‘zbekiston Respublikasi tomonidan qabul qilinayotgan har bir islohotda yoshlar masalasi alohida e’tibor markazida turibdi. Bugungi islohatlar zahirida yoshlarni qo‘llab-quvvatlash va yutuk kadr sifatida shakllantirish asosiy poydevor sifatida ko‘rilmoqda. O‘zbekiston Prezidenti Shavkat Mirziyoyev ilmiy yoshlarni mamlakat taraqqiyotining asosiy poydevori.

sifatida ko‘rib, ularning ilm-fan, ta’lim va kasb-hunar sohalaridagi faoliyatini doimiy ravishda qo‘llab-quvvatlamogda.

Biroq, ilmiy yoshlar muhitini shakllantirish nafaqat davlat siyosati, balki ijtimoiy omillar bilan ham bevosita bog‘liq.

ASOSIY QISM

O‘zbekiston Respublikasi Markaziy Osiyo davlatlari orasida eng katta demografik o‘shish sur‘ati qayd etayotgan davlat hisoblanadi.

(1-rasm)

Yil	Aholi soni (mln)	Yoshlar soni (mln)	Ulushi (%)
2010	28.5	9.0	31.6%
2015	31.0	9.5	30.6%
2020	34.0	10.5	30.9%
2023	36.5	10.9	29.9%
2024	37.0	11.0	29.7%

Yuqoridagi statistik ma’lumotlarga tayanilsa, O‘zbekiston aholisining yoshlar ulushi (2024-yil oxirigacha):

- Umumiy aholi soni: **37 million** kishi
- 14–30 yosh oralig‘idagi yoshlar: **11 million** nafarga yaqin
- Foiz hisobida: **29–30%** atrofida

Ya’ni bu deganiki, har uchinchi o‘zbekistonlik deyarli yosh hisoblanadi.

Har bir mamlakatning moziy taraqqiyot yo‘lidan ma’lumki, yurtning barqaror rivojlanishi, muayyan yutuqlarga sazovor bo‘lishi va xalqning farovonligi, o‘sha davlatda yoshlarga qaratilgan e’tibor evaziga bo‘ladi. Shunday ekan, O‘zbekistonda yoshlar masalasi davlat siyosatining eng ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Bugungi kunda barpo etilayotgan Yangi O‘zbekistonning asosiy kuchi bu – yoshlar hisoblanadi. Mamlakatning dunyo hamjamiyatidagi nufuzini belgilovchi asosiy omillardan biri ham aynan mamlakatdagi yoshlar ulushi hisoblanadi.

Ayniqsa, ilm-fan sohasida faoliyat yuritadigan, zamonaviy texnologiyalarni o‘zlashtirgan, analitik fikrlaydigan va ijtimoiy mas’uliyatni his qiladigan yoshlar – har qanday jamiyatning rivojlanishida hal qiluvchi omil hisoblanadi. Bugungi globallashuv davrida raqobatbardosh kadrlar tayyorlash, ilmiy yoshlar muhitini yaratish ijtimoiy, iqtisodiy va siyosiy barqarorlikning asosi bo‘lib bormogda.

Ilmiy yoshlar muhiti — bu bilim olishga intiluvchi, ilmiy-tadqiqot ishlariga qiziqadigan va o‘z bilimini jamiyat farovonligi yo‘lida qo‘llay oladigan yoshlar guruhidir. Bu muhit

ilmiy izlanishlar, innovatsiyalar va ijtimoiy faoliyat bilan chambarchas bog'liq. Ijtimoiy omillar quyidagilarni o'z ichiga oladi:

Oila, maktab, OTM va davlat siyosati. Ushbu omillarni rivojlantirish orqali bevosita ilmiy yoshlar muhitini shakllantirish va muvofaqiyatli natijani qayd etishga erishamiz.

Oilaning roli: Oila — yoshlarga birinchi ijtimoiy tarbiya beruvchi institut. Oila muhitida farzandlarda o'qishga, izlanishga bo'lgan motivatsiya shakllanadi.

- Ta'limga oid qadriyatlar oilada mustahkamlanadi.
- Kitobxonlikka bo'lgan qiziqish onalik mehrida rivojlanadi.
- Aqliy salohiyat va axloqiy asoslar bolalikdanoq beriladi.

Shu bilan bir qatorda ba'zi oilalarda ilmga bo'lgan e'tibor past, oilada mavjud ijtimoiy va iqtisodiy muammolar yetarlicha bo'lganligi sabab tarbiya masalasi qoniqarli darajada, migratsiya ham ushbu masalaning asosiy jihatlaridan biri. Chunki ota-ona yoki oilada yoshlar uchun mas'ul shaxslarning yiroqdaligi katta bee'tiborlikni keltirib chiqaradi. Har bir muammo borki, uning yechimi ham topiladi, albatta. Masalan:

- Ota-ona yoki mas'ul shaxs doimiy tarzda bola bilan aloqa bo'lishi kerak.
- Mahalla va qo'shnilar bola bilan do'stona muloqot o'rnatishi kerak.
- Ota-onasi chet elda ishlayotgan bolalarga individual e'tibor berish, ular bilan maxsus suhbatlar, tarbiyaviy mashg'ulotlar o'tkazish kerak.

Sifatli ta'lim — ilmiy yoshlar muhitining asosiy poydevoridir. Maktab va oliy o'quv yurtlarida zamonaviy metodlar asosida ta'lim berilishi, malakali ustozlar faoliyati va innovatsion texnologiyalarning joriy qilinishi yoshlarning bilimga bo'lgan qiziqishini kuchaytiradi. Ayniqsa, interaktiv darslar, amaliy mashg'ulotlar, laboratoriya ishlari va raqamli platformalardan foydalanish — o'quv jarayonini jonlantirib, o'rganuvchi markaziga aylantiradi. 2024 yilda O'zbekistonda 205 dan ortiq OTM faoliyat yuritmoqda.

Yoshlarni ilm-fanga jalb etishda oliy ta'lim va maktablarda o'tkaziladigan ilmiy konferensiyalar, olimpiadalar, tanlovlar katta ahamiyatga ega. Bunday tadbirlar orqali:

- Yoshlarda mustaqil fikrlash va tahlil qilish ko'nikmalari rivojlanadi;
- Ilmiy izlanishga bo'lgan qiziqish ortadi;
- Iqtidorli yoshlar aniqlanib, ularni qo'llab-quvvatlash imkoniyati paydo bo'ladi.

Shuningdek, turli grant dasturlari, iqtidorli talabalarni xorijiy ta'lim markazlariga yuborish amaliyoti yoshlarni ilmiy faoliyatga faol jalb etadi.

Maktab va oliy ta'lim muassasalari faqat bilim beradigan joy emas, balki ijtimoiy tarbiya, ma'naviy o'sish, kasbga yo'naltirish, jamoaviylikni shakllantirish maydonidir. Ustoz va do'stlar davrasida o'z o'rini topgan yosh o'zining salohiyatini yanada faol namoyon eta oladi. Shu sababli ta'lim muassasalarida sog'lom, ma'rifiy muhitni yaratish — ilmiy yoshlar kamolotida muhim o'rin tutadi.

So'nggi yillarda yosh avlodni qo'llab-quvvatlash, ularning bilim olish, ilmiy salohiyatini yuzaga chiqarish va jamiyatda faol ishtirokini ta'minlash maqsadida qator huquqiy-me'yoriy hujjatlar va amaliy tashabbuslar joriy etildi. Bular orasida "Yoshlar siyosati"

to'g'risida"gi qonun, "Yoshlar daftari", "Yoshlar akademiyasi" kabi dasturlar alohida o'rin tutadi.

1. "Yoshlar siyosati to'g'risida"gi qonun

O'zbekiston Respublikasining "Yoshlar siyosati to'g'risida"gi qonuni (2021-yil) yoshlarning huquqiy maqomini belgilaydi, ularni ta'lim, fan, bandlik, tadbirkorlik, axloqiy tarbiya kabi yo'nalishlarda qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini nazarda tutadi.

Ushbu qonunning ijtimoiy jihatlarida quyida bayon etiladi.

Ilmli yoshlarni aniqlash va rag'batlantirish bo'yicha qonuniy asos yaratiladi.

Ta'lim va ilm-fan sohasida imkoniyatlar tengligi ta'minlanadi.

Davlat tomonidan yoshlarning intellektual o'sishi uchun zarur sharoitlar kafolatlanadi.

2. "Yoshlar daftari"

Bu dastur 2019-yildan buyon yoshlarning ehtiyojlari va muammolarini aniqlash va individual yordam ko'rsatishga qaratilgan tizimdir. Unda ishsiz, ijtimoiy himoyaga muhtoj, nogironligi bo'lgan, o'qishdan chetda qolgan va ilmga intiluvchi yoshlar ro'yxatga olinadi.

Ushbu tizim orqali quyidagi ijtimoiy jihatlar rivojlanadi:

Iqtidorli, lekin moddiy imkoniyatlari cheklangan yoshlar ta'lim va ilm-fan bilan shug'ullanishi uchun imkoniyatga ega bo'ladi.

Davlat grantlari, bepul kurslar va texnik jihozlar bilan ta'minlash orqali yoshlarning ilmga intilishi rag'batlantiriladi.

Hududlarda ilmli yoshlar guruhlarini shakllanadi va ular asosida ijtimoiy harakatchanlik ortadi.

3. "Yoshlar akademiyasi"

Yoshlar akademiyasi — iqtidorli yoshlarning ilmiy salohiyatini yuzaga chiqarish, ilmiy izlanishlarga yo'naltirish va innovatsion loyihalarni qo'llab-quvvatlash maqsadida tashkil etilgan muassasa.

Ijtimoiy jihatlarida:

Yosh olimlar va tadqiqotchilarni aniqlash va ularga grantlar, laboratoriya sharoitlari, mentorlik dasturlarini taqdim etadi;

Fan va texnologiya yo'nalishlarida milliy kadrlar zaxirasini yaratadi;

Ilmiy faoliyatga keng jamoatchilik e'tiborini jalb qiladi va yoshlar orasida ilmga bo'lgan ijtimoiy qiziqishni kuchaytiradi.

Boshqa tashabbuslar va dasturlar - "Yoshlar texnoparklari", "Yoshlar innovatsiya markazlari" kabi platformalar orqali amaliy ilm-fan bilan shug'ullanish imkoniyati yaratilmoqda.

Prezident maktablari, Ijod maktablari, Temurbeklar maktablari kabi elita ta'lim muassasalari iqtidorli yoshlarni tayyorlashda ijtimoiy lift sifatida xizmat qilmoqda.

Ayni vaqtda butun dunyoda internet rivojlangan. Kundan-kunga esa yangi g'oyalar va ijodiy yondashuvlar kontent sifatida tayyorlanib odamlar ichiga kirib kelmoqda. Bunda bevosita ommaviy axborot vositalari va ijtimoiy tarmoqlar muhim rolni ijro etmoqda.

Internet orqali ilmga oid kontentlar va ilmiy suhbatlar sonini oshirish va ularni jamoatchilik ichiga olib kirish orqali ham anchagina muvofaqqiyatga erishsak bo‘ladi.

Shuningdek, zamonaviy OAV platformalari orqali yosh olimlar, ixtirochilar, startap asoschilari haqida berilayotgan reportaj va intervyular nafaqat namunaviy obrazlar yaratadi, balki yoshlarni o‘z ustida ishlashga undaydi. OAVda e‘lon qilinayotgan tanlovlar, grantlar, ilmiy loyihalar haqidagi e‘lonlar esa yoshlarning amaliy faoliyatga qo‘shilishiga sharoit yaratadi.

Shu nuqtai nazardan, davlat va nodavlat OAVlari yoshlar siyosatining ustuvor yo‘nalishlari, xususan, ilmiy avlodni shakllantirish bo‘yicha maqsadli va tizimli yondashuvni amalga oshirishi muhimdir. Ilmiy tanlovlar, innovatsion festivallar, “Yilning eng ilmiy yoshlari” kabi ommaviy loyihalarni yoritish orqali OAV yoshlar orasida ilmiy raqobat muhitini yaratishga xizmat qilishi mumkin.

Xulosa: Bugungi globallashuv jarayonida jamiyat taraqqiyotining eng muhim omillaridan biri – bu ilmiy, tafakkurli va zamonaviy bilimlarga ega yoshlar muhitini shakllantirishdir. Ilmiy yoshlar – bu nafaqat kelajagimizning poydevori, balki hozirgi kun taraqqiyotining harakatlantiruvchi kuchidir. Ularning shakllanishida esa bir qator ijtimoiy institutlar – OAV, oliy ta‘lim muassasalari, davlat siyosati va oila hal qiluvchi rol o‘ynaydi.

Ommaviy axborot vositalari orqali yoshlarning ongida ilm-fanga mehr uyg‘otish, intellektual salohiyatga ega shaxslar obrazini shakllantirish, ilmiy yangiliklarni ommalashtirish hamda sog‘lom axboriy muhit yaratish mumkin. Oliy ta‘lim muassasalari esa yoshlarning chuqur va tizimli bilim olishini ta‘minlaydigan, innovatsion fikrlashini rivojlantiradigan asosiy ijtimoiy makondir.

Davlat siyosati darajasida yoshlarga oid konsepsiyalar, strategiyalar, stipendiyalar, startap loyihalarni qo‘llab-quvvatlash kabi tizimli ishlar ularning o‘z salohiyatini ro‘yobga chiqarishiga katta zamin yaratmoqda. Ayniqsa, Prezidentimiz tashabbusi bilan joriy etilgan "Yoshlar daftari", "Yoshlar akademiyasi", "Ilm-fan va innovatsiyalarni qo‘llab-quvvatlash jamg‘armasi" kabi mexanizmlar ilmga chanqoq yoshlar uchun keng imkoniyatlar eshigini ochmoqda.

Shuningdek, oila – yosh shaxsning ilk tarbiyasi va dunyoqarashining shakllanishida tayanch poydevor hisoblanadi. Ilmiy yoshlar avvalo oilada kitobxonlik, mehnatsevarlik, ma‘naviyat va intilish kabi qadriyatlarni anglaydi. Shu sababli, oilaviy muhitda ilmga bo‘lgan qiziqish rag‘batlantirilishi, ota-onalar farzandining ilm olish yo‘lida doimiy dalda bo‘lishi juda muhim.

Xalqimiz orasida ilmiy yoshlar muhitini shakllantirish borasida hali rivojlantirilishi lozim bo‘lgan bir qancha yo‘nalishlar mavjud, jumladan:

- Ilmiy kontentni ko‘paytirish va uni yoshlar uchun jozibador qilish (televideniye, YouTube, TikTok, ijtimoiy tarmoqlar orqali);
- O‘rta ta‘lim tizimida ilg‘or o‘quv metodikalarini joriy etish;
- Yoshlarni ilmiy izlanishlarga keng jalb qilish, ularni xalqaro olimpiadalar, grantlar, innovatsion forumlarga yo‘naltirish;

- Hududlarda (ayniqsa chekka joylarda) ilm bilan shugʻullanish imkoniyatlarini kengaytirish;

- Mentorlik tizimini rivojlantirish — tajribali olimlar, mutaxassislar tomonidan yoshlar bilan bevosita ishlash;

- Yoshlarning ilmiy faoliyatini moddiy va maʼnaviy jihatdan ragʻbatlantirish.

Shuni alohida taʼkidlash lozimki, mamlakatimizda ilmiy yoshlarni qoʻllab-quvvatlash yoʻlida mislsiz sharoitlar yaratib berilmoqda. Oliy taʼlim muassasalarining soni koʻpaymoqda, yangi zamonaviy laboratoriyalar, ilmiy markazlar, kutubxonalar va inkubatsiya markazlari tashkil etilmoqda. Xorijda taʼlim olish, ilmiy tajriba almashish imkoniyatlari kengaymoqda. Har bir yoshga oʻz salohiyatini yuzaga chiqarish uchun teng va qulay imkoniyatlar yaratilgan.

Bugun biz, ayniqsa yoshlar, jamiyatning eng muhim kuchi sifatida oʻz zimmasidagi masʼuliyatni chuqur his qilgan holda ilm olishga, izlanishga, rivojlanishga intilishimiz zarur. Zero, ilmiy yoshlar jamiyatni taraqqiyot sari yetaklaydi. Mamlakatimizda yaratilgan sharoitlardan samarali foydalanib, nafaqat oʻz kelajagimiz, balki yurtimiz ravnaqi uchun xizmat qilish barchamizning sharaflı burchimizdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining “Yoshlarni qoʻllab-quvvatlash va ularning bandligini taʼminlash boʻyicha qoʻshimcha chora-tadbirlar toʻgʻrisida”gi qarori. (2021).
2. Karimov I.A. Yuksak maʼnaviyat – yengilmas kuch. – T.: Maʼnaviyat, 2008.
3. Gʻulomov S.S. Ijtimoiy fanlar asoslari. – T.: Oʻzbekiston, 2020.
4. Toʻxtayev B. Zamonaviy ijtimoiy jarayonlar va yoshlar. – T.: “Fan va texnologiya”, 2019.
5. UNESCO. Youth and Scientific Innovation: Global Report, 2022.
6. www.lex.uz – Oʻzbekiston Respublikasi qonunchilik bazasi.
7. www.edu.uz – Oʻzbekiston Respublikasi Oliy va oʻrta maxsus taʼlim vazirligi rasmiy sayti.

